

Landbruks-
og matdepartementet

Rapport

Bærekraft i det norske matsystemet

Nasjonal dialog og innspill

Innhold

Forord	5
1 Bakgrunn og innledning	6
2 Norges vei mot 2030	7
Noen hovedlinjer i regjeringens arbeid	8
Konkurranseskraft i verdikjeden for mat i hele landet	8
En mer klima- og miljøvennlig matproduksjon	8
Trygg og sunn mat	9
Matsvinn	10
Norge bidrar globalt.....	11
3 Nasjonal dialog 2023	12
Budskap fra innledende presentasjoner	12
Budskap fra dialoggruppene	14
En mer klima- og miljøvennlig matproduksjon	14
Utvikling av mer bærekraftig fôr	15
Konkurranseskraft, verdiskaping og sysselsetting i verdikjeden for mat	15
Sunt og bærekraftig kosthold	16
Norges bidrag til et bærekraftig matsystem globalt	16
4 Budskap fra innspill i etterkant av nasjonal dialog	18
Matsikkerhet og beredskap	18
En mer klima- og miljøvennlig produksjon	18
Teknologi og innovasjon som drivere for et mer bærekraftig matsystem	19
Arealbruk	19
Bærekraft i en norsk kontekst	19
Økonomisk bærekraft for produsentene	19
Sosial bærekraft	19
Hav og fisk	20
Tilrettelegging for mer lokale matsystemer	20
Sunt kosthold og forbrukerpolitikk	20
Matsvinn og sirkulær økonomi	20
Norge i verden	20
Redusert press på ressurser i andre deler av verden gjennom økt selvforsyning og bærekraftig import	21
5 Videre arbeid	23
Vedlegg 1: Program for nasjonal dialog 2023	24
Vedlegg 2: Deltagerliste nasjonal dialog 2023	25
Vedlegg 3: Oversikt over mottatte skriftlige innspill	26

Foto: Landbruks- og matdepartementet

Forord

Fredag 20. oktober 2023 holdt Norge nasjonal dialog om bærekraften i det norske matsystemet. Med denne dialogen tar vi del i en større global prosess, initiert av FNs Generalsekretær Antonio Guterres i 2021. Utgangspunktet er de store globale utfordringene med å nå FNs bærekraftsmål, og betydningen av matsystemene globalt og nasjonalt for å sikre nok, trygg og sunn mat til alle innenfor planetens tålegrense.

På vegne av regjeringen, som Norges koordinator for bærekraftige matsystemer, ønsker jeg å få frem flest mulig perspektiver på hvordan vi skal nå målet om økt matproduksjon, sunnere kosthold, bedre klima og miljø og økt konkurransekraft, sysselsetting og verdiskaping i verdikjeden for mat. Matsystemet omfatter all aktivitet knyttet til mat, både produksjon, videreforedling, distribusjon, salg, markedsføring og forbruk. Et stort mangfold av aktører fra ulike sektorer og alle deler av matsystemet må derfor delta i denne samtalen.

Bærekraften i det norske matsystemet utfordres stadig. Avveininger mellom ulike hensyn må tas. Vi opplever ofte å stå overfor målkonflikter. Vi må fremme de løsningene som samtidig ivaretar alle de tre aspektene av bærekraft – de miljømessige, de økonomiske og de sosiale. For å komme frem til de gode løsningene, kreves det dialog og samarbeid på tvers av sektorer og gjennom hele verdikjeden, og det krever mer kunnskap. Norge har gode tradisjoner for å jobbe på tvers av sektorer. Vi skal også videreføre et tett samarbeid mellom myndigheter og privat sektor.

Vi er kommet en god vei med å jobbe helhetlig for å øke bærekraften siden det første toppmøtet om matsystemer i 2021. Samtidig har vi flere utfordringer som må løses. Ressursene må brukes best mulig for mennesker og miljø. Ressurser i hele landet må tas i bruk for verdiskaping og videre utvikling av bærekraftige matsystemer på lokalt og nasjonalt nivå. Hensyn til beredskap og selvforsyning har blitt løftet høyere på den politiske dagsorden, både i Norge og i andre land. Et budskap jeg særlig merket meg under det andre toppmøtet om bærekraftige matsystemer i 2023 var Samoas minister, som uttrykte oppgaven slik; "Eat what you grow and grow what you eat". Lignende budskap kom også fra flere av deltagerne under den nasjonale dialogen og i forbindelse med innspillene i etterkant. Bærekraft er et kontinuerlig arbeid, og vi må alle være med på å stake ut den nasjonale veien videre.

Jeg takker for all aktiv deltakelse under den nasjonale dialogen og for gode innspill som er kommet i etterkant. Disse er verdifulle bidrag til regjeringens videre arbeid.

Wenche Westberg,
Statssekretær i Landbruks- og
matdepartementet
Nasjonal koordinator for FNs arbeid med
bærekraftige matsystemer

1 Bakgrunn og innledning

2030-agendaen er verdens handlingsplan for bærekraftig utvikling. Agendaen er konkretisert gjennom 17 bærekraftsmål og 169 delmål, og handler om å oppnå bærekraftig utvikling langs tre dimensjoner: økonomisk, sosialt og miljømessig. Norge var pådriver for å få målene vedtatt i 2015, og er forpliktet til å jobbe for at verden når målene innen 2030. Regjeringens arbeid med bærekraft er blant annet forankret i Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening – Norges Handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*.

FNs generalsekretær Antonio Guterres innkalte i 2021 til et toppmøte om bærekraftige matsystemer (*UN Food System Summit*), og satte dermed bærekraftige matsystemer sentralt på den globale dagsorden. Bakgrunnen for dette er den sentrale rollen matsystemene har for å oppnå FNs bærekraftsmål. All aktivitet knyttet til mat, fra produksjon via videreføring og distribusjon og til forbruk, har betydning for oppnåelsen av flere av bærekraftsmålene. Offentlige myndigheter, næringsliv og sivilsamfunn ble på toppmøtet oppfordret til å foreslå såkalte banebrytende løsninger (*game changing solutions*). Det ble opprettet en rekke

koalisjoner på flere tematiske områder og land ble oppfordret til å lage nasjonale planer/veikart for bærekraftige matsystemer.

Norge ønsker å følge opp FN-toppmøtets ambisjoner om å definere en nasjonal vei videre for bærekraftige matsystemer. Landbruks- og matdepartementet har et særlig ansvar for å bidra til løsninger i tråd med nasjonal politikk. Statssekretær i Landbruks- og matdepartementet er pekt ut som nasjonal koordinator for arbeidet og for rapportering til FN. I forkant av toppmøtet i 2021 ble det holdt en første nasjonal dialog. På vegne av regjeringen inviterte statssekretær i Landbruks- og matdepartementet Wenche Westberg til ny nasjonal dialog 20. oktober 2023. Denne andre nasjonale dialogen følger opp FNs eget høynivåmøtet om status for matsystemene som ble arrangert i Roma i juli 2023.

Denne rapporten inneholder (1) en oversikt over hovedlinjer i regjeringens politikk på bærekraftige matsystemer; (2) rapport fra den nasjonale dialogen 2023; (3) oppsummering av skriftlige innspill i etterkant av dialogen; og (4) noen avsluttende betraktninger om veien videre.

2 Norges vei mot 2030

Norge har gode forutsetninger for å nå bærekraftsmålene. Vi har demokratiske institusjoner, et velfungerende rettsvesen, høyt inntektsnivå, gode offentlige tjenester og relativt små forskjeller mellom folk og regioner. Tilliten i befolkningen er høy sammenlignet med mange andre land. I årene fremover står Norge likevel overfor flere utfordringer knyttet til sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Matsystemet skal dreies i en mer klima- og miljøvennlig retning, samtidig som matsikkerhet skal ivaretas. Det er også ønskelig at flere følger myndighetenes kostråd for å redusere risiko for utvikling av ikke-smittsomme sykdommer. På globalt nivå har matsystemene en rekke utfordringer som Norge skal bidra til å løse gjennom internasjonalt samarbeid.

Hva er matsystemet?

FN beskriver et bærekraftig matsystem som et system som leverer matsikkerhet og ernæring til alle på en slik måte at det økonomiske, sosiale og miljømessige grunnlaget for matsikkerhet og ernæring for fremtidige generasjoner ikke svekkes. Lønnsomhet sikrer økonomisk bærekraft, goder jevnt fordelt i samfunnet sikrer sosial bærekraft, og en positiv eller nøytral innvirkning på naturressursene ivaretar miljømessig bærekraft¹.

Matsystemet omfatter produksjon, videreforedling, distribusjon, salg, markedsføring og forbruk, i tillegg til de sosioøkonomiske

og miljømessige effektene systemet har på omgivelsene.

Figur 2.1 Matsystemsirkelen

En kort måte å beskrive en matsystemtilnærming på er «fra jord og fjord til bord og tilbake» som skissert i figur 2.1. Dette fanger opp at det ikke kun er verdikjeden for mat frem til forbruker, men også forbrukers rolle og avfallshåndtering som omfattes.

FN har satt bærekraftige matsystemer på den globale dagsorden. Politikktutviklingen i Norge påvirkes også av EUs høye ambisjoner på dette området og spesielt tiltak i EUs *Farm to Fork*-strategi. Strategien omfatter hele matsystemet og griper inn i landbruks-, havbruks-, fiskeri-, handels-, klima-, miljø-, ernærings-, forbrukerfolkehelse- og matpolitikken. Dette viser behovet for å jobbe videre på tvers av sektorer også i Norge.

¹ [Food Systems | Food and Agriculture Organization of the United Nations \(fao.org\)](https://www.fao.org/)

Noen hovedlinjer i regjeringens arbeid

Det jobbes i dag langs mange linjer også tverr-sektorielt for et mer bærekraftig matsystem. Dette er det viktig å bygge videre på og styrke. Regjeringen har igangsatt en rekke meldinger til Stortinget som etter planen legges frem i løpet av 2024. Dette gjelder bl.a. arbeid med ny bærekraftmelding, klimamelding, naturmangfoldsmelding og dyrevelferds melding, samt strategi for økt selvforsyning. Det tverr-sektorielle arbeidet med matsystemene vil være relevant for disse meldingene.

Med utgangspunkt i matsystemtilnærmingen som er skissert over, jobbes det langs følgende hovedlinjer:

Konkurranseskraft i verdikjeden for mat i hele landet

Verdikjeden for mat består av et mangfold av store og små bedrifter som samlet sett har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i hele landet. Den har store muligheter til å utvikle seg videre og bidra til den grønne omstillingen i norsk økonomi. Jordbruksavtalen er det viktigste økonomiske virkemiddelet for å styrke omstillingskraften i jordbruket og opprettholde en aktiv jordbruksproduksjon. I de siste to jordbruksoppgjørene er det lagt til rette for en vesentlig styrking i inntektsmulighetene til jordbruksnæringen. Dette skal bidra til å styrke norsk jordbruk og selvforsyning. Potensialet for økt inntjening i og i tilknytning til reindriften er fremdeles stort. Reindriftsavtalen skal legge til rette for videreutvikling av en bærekraftig næring.

Det er om lag 40 000 arbeidsplasser i næringsmiddelindustrien i Norge. En stor del av denne industrien er basert på norsk jordbruksproduksjon og er lokalisert rundt i distriktene. Det er en gjensidig avhengighet mellom produksjon av norske jordbruksråvarer og foredlingsindustrien.

Produksjon av mat fra havet er av stor betydning for norsk økonomi og for verdiskaping, bosetting og arbeidsplasser langs hele kysten. I 2022 var sjømateksporten på 151,4 mrd. kroner. Dette tilsvarer 40 millioner måltid, hver dag, hele året. Allerede før midten av november 2023 var sjømateksporten på 158,2 mrd. kroner.

Ivaretagelse av konkurransekraften for verdikjeden for mat i Norge, med tilhørende samfunnsgoder, krever en aktiv politikk for å bidra til en bærekraftig forvaltning av ressursgrunlaget.

En mer klima- og miljøvennlig matproduksjon

Naturpanelet og klimapanelet har lagt frem rapporter som viser at vi må ta bedre vare på livsgrunlaget vårt. Klima- og miljøtiltak i jordbruket er viktige for å redusere miljøbelastninger og fremme miljøgoder. Klima- og miljøtiltak skal, gjennom samspillet med andre virkemidler, bidra til å sikre norsk matproduksjon og leveranser av tilhørende samfunnsgoder også i fremtiden. All matproduksjon fører til utslipp både til luft og vann. I tillegg har matproduksjon stor påvirkning på miljøet og naturmangfoldet. I 2022 utgjorde utslipp fra jordbruk 4,6 mill. tonn CO²-ekvivalenter ifølge SSB². Dette utgjorde 9,4 pst. av de totale klimagassutslippene i Norge.

² <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/forurensning-og-klima/statistikk/utslipp-til-luft>

Siden 1990 er utslippene fra jordbruket redusert med 6,8 pst. SSB har ikke tall på utslippene i den samlede fiskeri- og havbrukssektoren, men ifølge en rapport utarbeidet på oppdrag fra ZeroKyst³ lå de direkte utslippene fra sjømatnæringen et sted mellom 1,6 og 1,9 mill. tonn CO²-ekvivalenter i 2021. Å redusere utslippene fra fiskefartøy og servicefartøy i havbruksnæringa står sentralt for å redusere de direkte utslippene. I tillegg står fôr til både landdyr og oppdrettsfisk for store indirekte utslipp.

Staten har inngått en avtale med jordbrukets organisasjoner om å arbeide for å redusere klimagassutslippene og øke opptaket av karbon. Det arbeides også målrettet for å redusere avrenning av næringsstoffer til vann, bedre jordhelsen og med å opprettholde kulturlandskap og naturmangfold. Jordbruksavtalen som årlig inngås mellom staten og organisasjonene i jordbruket, skal vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Klima- og miljøtiltak i jordbruket har blitt betydelig prioritert i de senere års jordbruksoppgjør. Regjeringen har også opprettet Bionova som et verktøy for klimatiltak i jordbruket og for økt verdiskaping gjennom overgang til en mer sirkulær bioøkonomi.

Det er satt i gang et stort arbeid med å følge opp det målrettede samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr, som har som mål at «alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr skal komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsystemene». Dette vil være et viktig bidrag til de målene Norge

har satt innenfor klima, miljø, matproduksjon, sysselsetting og verdiskaping.

Det er viktig å opprettholde ressursgrunnlaget for fremtidig matproduksjon gjennom et aktivt jordvern, forvaltning av forrådet av genetiske ressurser for mat og landbruk som råvare for videre planteforedling og dyre- og fiskeavl, og redusere klima- og miljøpåvirkning fra landbruk og havbruk og sikre bærekraftig høsting av havets ressurser. Reindriftsnæringen utnytter marginale utmarksressurser og er samtidig avgjørende for å bevare samisk kultur og språk. Regjeringen har et mål om en bærekraftig reindriftsnæring.

Trygg og sunn mat

God dyre- og plantehelse, dyrevelferd og mattrygghet, er sentrale forutsetninger for et bærekraftig matsystem. Friske dyr og planter med sunne vekstmiljøer danner grunnlaget for bærekraftig matproduksjon i Norge. Vi har lavt forbruk av antibiotika til dyr og av plantevernmidler.

Det er økt oppmerksomhet på sammenhengen mellom folkehelse, dyrehelse, plantehelse, matproduksjon og miljø (*én helse*). Norge har generelt en god dyre- og plantehelse, og er i en gunstig situasjon når det gjelder f.eks. forekomst av antimikrobiell resistens (AMR) i dyrepopulasjonen. Statusen forutsetter kontinuerlig arbeid. Spredning av skadegjørere over landegrensene, klimaendringer og utbrudd av smittsomme dyresykdommer er blant de store truslene mot plante- og dyrehelse både i Norge og internasjonalt. En helse-tilnærming

³ [Stakeholder AS: Kartlegging av utslipp fra fiskeri og havbruk i Norge. Rapport 2022](#)

er sentralt i å oppnå robuste og bærekraftige matsystemer.

Sunn og trygg mat er grunnlaget for en frisk befolkning, som er en viktig forutsetning for en bærekraftig utvikling. I mange tiår har helsemyndighetene i Norge og andre land gitt råd om ernæring og kosthold som ledd i folkehelsepolitikken. Et usunt kosthold er blant de viktigste risikofaktorene for sykdom og for tidlig død, både i Norge og i resten av verden. Selv om kostholdet i Norge over tid har hatt en positiv utvikling, er Norge et stykke fra å nå målsettingene. Inntaket av frukt og grønt, grove kornprodukter og fisk og annen sjømat er for lavt, og inntaket av salt, tilsatt sukker, mettet fett og rødt kjøtt er høyere enn anbefalt. Overvekt og fedme er en stor utfordring. Det er et mål å øke andelen som følger kostrådene og utjevne de sosiale forskjellene innen kosthold, jf. folkehelsemeldingen (Meld. St 15 (2022–2023)). Regjeringen vil derfor vurdere tiltak for å verne barn bedre mot markedsføring av usunn mat og drikke, herunder et forskriftsfestet forbud, i tillegg til å se nærmere på aldersgrense for salg av energidrikker og andre mulige virkemidler for å begrense forbruket av energidrikker. Regjeringen har også satt ned en ekspertgruppe som skal gi råd om effektive virkemidler på kostholdsområdet.

Å endre matvaner krever mange ulike tiltak og innsats fra flere aktører og sektorer. Matbransjen samarbeider med helsemyndighetene for å bedre kostholdet gjennom intensjonsavtalen for et sunnere kosthold. Samarbeidet skal blant annet bidra til å redusere inntaket av salt, tilsatt sukker og mettet fett i befolkningen, og øke forbruket av frukt, bær, grønnsaker,

grove kornprodukter og fisk og sjømat. Gjeldende avtale løper ut 2025.

De nordiske land har samarbeidet om kunnskapsoppsummeringer om ernæringsanbefalinger siden 1980-tallet. Den sjette revisjonen av de nordiske ernæringsanbefalingene (NNR2023) ble ferdigstilt i juni 2023. I denne utgaven av NNR er også klima- og miljømessig påvirkning av maten vi spiser inkludert. Helsedirektoratet vil, på bakgrunn av NNR2023, revidere de norske kostrådene. Regjeringen har besluttet at de nasjonale kostrådene utelukkende skal baseres på sammenhengen mellom kosthold og helse. Den klima- og miljømessige påvirkningen av ulike matvaregrupper vil bli omtalt, men skal ikke integreres i kostrådene. Reviderte kostråd skal utarbeides i løpet av 2024.

Matsvinn

Matsvinn er sløsing med ressurser. På verdensbasis blir omtrent en tredel av maten som produseres, ødelagt eller kastet. Både FNs bærekraftsmål og de nye naturmålene har tallfestet målet om 50 pst. reduksjon i matsvinn innen 2030. Nasjonalt er det allerede tatt initiativ til en rekke prosesser. Det er stor grad av samstemthet, både når det gjelder mål og de fleste tiltak. Regjeringen har sammen med matbransjen et mål om å halvere matsvinnet i Norge innen 2030.

Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn er i dag Norges viktigste virkemiddel for å redusere matsvinnet nasjonalt. I perioden 2015–2020 ble matsvinnet kuttet med 9,5 pst. Delmålet om 15 pst. reduksjon av matsvinn per innbygger i denne perioden ble med andre ord ikke

nådd. Skal vi kutte matsvinnet tilstrekkelig må arbeidet mot matsvinn intensiveres i alle ledd i verdikjeden for mat fra primærnæring til forbruker. Flere aktører etterlyser en sterkere virkemiddelbruk og ønsker en matkastelov.

Stortinget har bedt regjeringen om å utrede en matkastelov. I februar 2023 nedsatte Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet et utvalg som har vurdert tiltak og virkemidler som skal sikre at Norge når målet om å redusere matsvinnet med 50 pst. innen 2030, inkludert hvordan en matkastelov skal inngå i en samlet virkemiddelbruk. Rapporten overrekkes landbruks- og matministeren og klima- og miljøministeren på nyåret 2024. Når rapporten fra matsvinnutvalget foreligger vil regjeringen vurdere videre oppfølging.

Norge bidrar globalt

Norge deltar aktivt i det globale arbeidet med å styrke bærekraften i matsystemene blant annet gjennom innsats i *FNs organisasjon for mat og landbruk*, FAO. Tematiske prioriteringer i det normative arbeidet inkluderer mattrygghet, klimatilpasning, naturmangfold og genetiske ressurser. Svalbard globale frøhvelv er Norges mest sentrale bidrag til å opprettholde genetiske ressurser som et globalt fellesgode.

Matsikkerhet er videre en hovedprioritering i den norske utviklingspolitikken og forankret i strategien *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølvforsyning*. Konflikt, klimaendringer

og økonomiske nedgangstider har ført til at matsystemers motstandsdyktighet er blitt sentralt i en helhetlig norsk innsats både i langsiktig bistand og i nødhjelp. Fire prioriterte målsetninger i strategien er 1) Økt, lokal klimarobust matproduksjon gjennom bedret produktivitet og redusert produksjonstap for småskala matprodusenter; 2) Bedret lokal verdiskaping og økt inntekt for matprodusenter gjennom velfungerende verdikjeder og markeder som også legger til rette for små- og mellomstore bedrifter; 3) Redusert feil- og underernæring gjennom bedret tilgang på sunn, variert og trygg mat og rent drikkevann; 4) Redusert omfang av matrelaterte kriser gjennom forebygging og rask helhetlig innsats. Det arbeides også for målrettede tiltak som kan styrke kvinners stilling som matprodusenter globalt. Klimatilpasset matproduksjon er også et av satsingsområdene i regjeringens strategi for klimatilpasning, forebygging av klimarelaterte katastrofer og sultbekjempelse, *Klima, sult og sårbarhet*.

Mer klimafinansiering skal gå til landbrukssektoren for økt matsikkerhet gjennom å styrke bønders deltagelse og samvirkeorganisering. Den norske erfaringen med en klimaavtale mellom staten og landbrukets organisasjoner har overføringsverdi i globalt perspektiv i en tid der implementering av klimaløsninger er i fokus. I forbindelse med det siste partsmøtet til klimakonvensjonen, COP28, påtok Norge seg en pådriverrolle i initiativet *Alliance of Champions for Food Systems Transformation*.

3 Nasjonal dialog 2023

Nasjonal dialog om bærekraft i det norske mat-systemet ble holdt som et heldagsmøte på Gardermoen den 20. oktober 2023 med deltagere fra hele verdikjeden for mat, forsknings- og næringsliv og sivilt samfunn. Det vises til vedlegg 1 for program, og vedlegg 2 for deltagerliste.

Nasjonal koordinator for bærekraft i det norske matsystemet, Wenche Westberg, statssekretær i Landbruks- og matdepartementet, ønsket velkommen til dialogen på vegne av regjeringen. Foruten Landbruks- og matdepartementet deltok Nærings- og fiskeridepartementet, Klima- og miljødepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet og Utenriksdepartementet i arrangementen av dialogen.

Budskap fra innledende presentasjoner

Det norske matsystemet er satt sammen av et stort antall aktører, og som en innledning til nasjonal dialog var et utvalg av disse bedt om å belyse utfordringer og initiativ fra sine ulike ståsteder.

Innledningsvis ble det globale utfordringsbildet tegnet opp. På globalt nivå øker nå sult og underernæring, og langt flere lider under periodevis matusikkerhet. Alle land må navigere etter bærekraftsmålene. En systemendring må til, ikke bare i fattige land, men også i velstående og velorganiserte land. FNs mattoppmøte i 2021 viste

at det er et omfattende engasjement for å få til endringer, og Norge kan ha en viktig rolle i å bidra til dette. Kunnskap og nye teknologiske løsninger i skjæringspunktet mellom bærekraft, produksjon og teknologi er en måte å bidra på, samt med økonomiske bidrag, frivillighet og engasjement for øvrig. Det er viktig å drøfte hva som må gjøres for å få til en samlet global og nasjonal endring i måten vi produserer og konsumerer mat på.

Fra landbrukets organisasjoner ble det bl.a. vist til at en sentral dyd i landbruket er å overlate gården i bedre stand enn da du overtok den. Landbruksnæringen har utarbeidet rapporter og strategier for å øke bærekraften i landbruket og er tydelige på dette området. Bonden er klar til å gjøre det som må til for å styrke bærekraften, men gode rammevilkår må være på plass. Matproduksjon må være økonomisk bærekraftig også for bonden. Landbrukets organisasjoner understreket at vi ikke kan ha et system som bygger ned norsk matproduksjon. Det kan ikke være bare dagligvarekjedene som sitter igjen med fortjenesten. Viktige bærekraftshensyn er matsikkerhet, bosetting og gode lokalsamfunn. Jordbruket er i endring og det er stadig større avstander fra ressursene. Landbrukets bidrag til totalberedskap er viktig, og da må det sørges for at det er en aktiv produksjon i hele landet også i den nordligste delen av Norge. Det ble etterlyst mer innsats innen økologisk jordbruk for at denne delen av jordbruksproduksjonen igjen skal være en spydspiss. Måltidets betydning må oppjusteres, der det må vektlegges å spise mer lokalt dyrket mat.

Fra sjømatnæringen ble det fremhevet at bærekraftig utvikling er en *kontinuerlig* forbedringsprosess, og ikke et endelig mål. Det er i dag en ubalanse i hva vi kan utnytte av ressurser. Økt grad av høsting fra havet vil redusere avhengigheten av matproduksjon på land. Vegetabilske råvarer i fôr er et vesentlig bidrag til å redusere fotavtrykket på. Det må arbeides mer med teknologiutvikling for høsting av råvarer, og med overføring av kunnskap fra nasjonalt til globalt nivå. Det må også satses mer på deling av kunnskapsutvikling innen kultivering/akvakultur. Vi må bli bedre på å prioritere og velge områder der forbedringspotensialet er størst. Samhandlingen mellom myndigheter og industri må bli bedre gjennom å delegerer fremfor å instruere.

Fra miljøvernorganisasjoner ble det fremhevet at vi må spise mer plantebasert og mer korn, bla. med referanse til rapporten fra Miljødirektoratet om klimatilak i Norge mot 2030, der det anslås at arealet til plantebasert produksjon kan femdobles. Det ble videre pekt på behovet for mer økologisk produksjon og driftsformer som styrker ivaretagelsen av naturmangfoldet. Matsvinn er en utfordring gjennom heile verdikjeden, helt fra grønnsakene som blir pløyd ned i jorda uten å bli nyttet som mat. Matsystemfokuset er positivt selv om det er vanskelig å peke på et tiltak som kan løse alt. Innsatsen innen jordbruk, næringspolitikk, klima og helsepolitikk må koordineres. Det ble pekt på flere tiltak for å styrke små og mellomstore produsenter i landbruket bl.a. gjennom tilskudd, mer lokale kanaler for omsetning av varer, behov for fastsetting av mål for økologisk landbruk og innføring av matkastelov.

Offentlige innkjøp er et område der det kan gjøres mer for å få til et mer bærekraftig matsystem. Det ble tatt til orde for en ny standard for offentlige måltider og mulighetene for å endre systemet gjennom praktiske tiltak. Det ble pekt på at det offentlige har en vei gå på dette området. Det må jobbes for en innovativ og inkluderende måltidskultur. Noen fylkeskommuner, som Viken fylkeskommune, har vist vei. Det ble hevdet at økologisk per i dag kun er en nisjekategori, der det ble etterlyst mål og flere tiltak.

Fra regionalt nivå ble det vist til utfordringer knyttet til bruk av areal og jordvern. Omdisponeringen av dyrka jord til annet bruk i perioden 2015 -2022 har vært høy. Mht. arealbruk vil det ikke være mulig å produsere frukt og grønt på alle typer arealer. Det må jobbes mer med sirkulære satsinger og det finnes allerede flere gode eksempler på dette regionalt. Det må jobbes med fremtidens kompetanse, og å få elever til å velge utdanning innen blå og grønn sektor. Det ble også pekt på at maktforholdene i dagligvaresektoren er krevende. I et økonomisk, sosialt og miljømessig perspektiv er det førsteleddet (bonden) som er mest presset.

Det ble videre holdt en innledning fra næringslivet ved SKIFT, som er et næringslivsdrevet klimainitiativ. Det samarbeides på fem områder: 1) matsvinn (halvere matsvinnet i hele verdikjeden), 2) emballasje (reduere plastforsøpling og klimaavtrykk gjennom sirkularitet og innovasjon), 3) skape fornybare og sirkulære løsninger, 4) kosthold i tråd med kostholdsråd og 5) teknologi. Det overordnede målet med initiativet er å bygge grønn konkurransekraft, og dele beste praksis mellom aktørene.

Det ble også holdt innledninger fra forskningsmiljøer. Det ble vektlagt at bærekraftige matsystemer er tverrsektorielle og sirkulære. Utfordringer og svinn i en sektor kan fort bli en ressurs i en annen, med potensial for å utnytte ressursene fra restråstoff. Videre ble det vektlagt at forbrukeren i stadig større grad er premissgiveren for hva som er bærekraftig. Det er mange forskningsinitiativer på gang knyttet til bærekraftige matsystemer. I innledningen ble det orientert om det pågående prosjektet «New Tools». Prosjektet skal gi ny kunnskap om ernærings-, klima- og miljøpåvirkning av mat, og skal sørge for mer bærekraftig matproduksjon og konsum, bl.a. gjennom utvikling av ett nytt skåringssystem for ernæring, og ett for klima- og miljøbelastning.

Budskap fra dialoggruppene

Deltagerne på den nasjonale dialogen ble delt i fem grupper for å diskutere følgende temaer:

- En mer klima- og miljøvennlig matproduksjon
- Utvikling av mer bærekraftig fôr
- Konkurranseskraft, verdiskaping og sysselsetting i verdikjeden for mat
- Sunt og bærekraftig kosthold
- Norges bidrag til et bærekraftig matsystem globalt

En mer klima- og miljøvennlig matproduksjon

En norsk matproduksjon rustet til å møte klimaendringene og med redusert miljøavtrykk var utgangspunktet for dialogen i gruppe 1.

Sentrale budskap fra gruppa var behov for mer sirkulære og lokale verdikjeder, og at en større

andel av fôret til husdyr og fisker må komme fra norske ressurser. I denne sammenhengen er beitedyrene viktig for å utnytte norske ressurser, og et aktivt jordvern vil også bidra.

I fremtidens endrede klima er utvidede dyrkingsområder og forlenget sesong en mulighet i Norge. Samtidig vil klimaendringene medføre usikre avlinger, høyere sykdomstrykk på dyr, etablering av uønskede arter og forverret jordhelse.

Utfordringer knyttet til å definere «bærekraft» som var dekkende for både blå og grønn sektor var et av flere tema i gruppa. Lønnsomhet for produsenten og rammevilkår som sikrer rekruttering av bønder, er en grunnleggende forutsetning for klima- og miljøinnsatsen. Begrepet «bærekraft» omfatter delvis motstridende mål som skal nås samtidig. Det ble derfor argumentert for at det er viktig å legge målet om å opprettholde norsk matproduksjon til grunn som et sentralt premiss, som også innebærer samfunnsmessige hensyn som landbruk i hele landet og beredskap. Samtidig ble det stilt spørsmål ved om spredt produksjon alltid gir den beste klimaeffekten.

Forbrukeren må ta stilling til mye informasjon og komplekse problemstillinger knyttet til mat, klima og miljø. Matmerking er derfor et aktuelt virkemiddel, men gruppa påpekte også utfordringer og begrensninger knyttet til dette virkemiddelet. En svakhet med klimamerking er for eksempel at dette kan bidra til å rette oppmerksomheten på en begrenset del av de bærekraftshensynene som må tas. Noen mente at det må jobbes med holdninger blant forbrukere, mens andre mente at det trengs sterkere virkemidler. Det ble

trukket frem av noen at man må jobbe for et bærekraftig landbruk også utenfor Norge, og at miljøavtrykket av fôrimport må synliggjøres.

Utvikling av mer bærekraftig fôr

Bærekraftig fôr til husdyr og fisk som et særlig satsingsområde for mer bærekraftige matsystem var tema for gruppe 2.

Gruppen la vekt på hensynet til å utnytte ressursene nasjonalt som grunnleggende for bærekraft. Utnytting av norske fôrressurser er en del av dette. En høy selvforsyningsgrad er et mål å strekke seg mot. Samtidig er import av fôr nødvendig i dag og fremover for å dekke fôrbehovet, spesielt i akvakultur, men også til husdyr. Norske ressurser er ikke alltid ensbetydende med bærekraft.

Unødvendige regelverkshindre ble fremhevet som flaskehals for utvikling av nye fôrråvarer og sirkularitet i matproduksjonen, og noe som bør prioriteres i arbeid for mer bærekraftig fôr. Midler til oppskalering av nye proteinkilder er nødvendig. For å kunne sammenligne råvarer blir det viktig å få på plass livsløpsanalyser for å måle klimaavtrykk.

Det var ulike oppfatninger om betydningen av genteknologi for å oppnå mer bærekraftig fôr. Noen mente at en må se på de mulighetene slik teknologi kan gi og forholde seg til utviklingen som skjer ellers i verden. Andre pekte på den store betydningen som planteforedling og avl har hatt for blå og grønn sektor i Norge. Industrielle løsninger er ikke svaret på alt – småskala produksjon, lokal tilhørighet og

utnyttelse av lokale naturressurser en del av den norske suksessoppskriften.

Konkurranseskraft, verdiskaping og sysselsetting i verdikjeden for mat

Opprettholdelse av konkurransekraft og ivaretagelse av et mangfold av levedyktige matbedrifter i hele landet ble diskutert i gruppe 3, herunder rollen til teknologiutvikling og innovasjon.

Beredskap, selvforsyning, sosial bærekraft og bosetning i hele landet ble fremhevet som viktige perspektiver for primærproduksjonen i Norge, for både landbruk og fiskerisektoren. En forutsetning for å ivareta denne funksjonen er at primærprodusentene sikres en riktig andel av verdiskapningen, og at lokale verdikjeder som gir nærhet til produksjonen ivaretas fremover. Samarbeid mellom både små og store aktører, samarbeid mellom sektorer og organisering i klynger, er viktig for å oppnå dette mangfoldet. Det ble blant annet pekt på at det oppleves krevende for små aktører å ta i bruk forskningsresultater, og det ble vist til betydningen av at virkemiddelapparatet også er tilpasset de små aktørene.

Det ligger store muligheter i å ta i bruk ny teknologi og slik styrke konkurransekraften. Man er i en tidlig fase når det gjelder bruk av sensor, drone og KI⁴-teknologi på ulike områder i produksjonen. Samtidig ble det påpekt at utviklingen går i et høyt tempo og at det er krevende for små aktører å nyttiggjøre seg teknologien på en god måte. Det ble også påpekt at teknologien i seg selv ikke løser utfordringene i landbruket.

⁴ Kunstig intelligens (KI)

På bakgrunn av dette situasjonsbildet ble flere løsningsforslag fremhevet:

- Offentlige innkjøp som virkemiddel for å styrke lokale verdikjeder.
- Kompetanseutvikling og kunnskapsoverføring gjennom organisering i klynger.
- Tilpasning av virkemiddelapparat til de små aktørene, herunder en plan og ressurser for å dele og implementere forskningsresultater.
- Implementering av norskutviklet teknologi og kommersialisering av norsk landbruksteknologi.

Det var ulike innganger til betydningen av landbruket og den rollen sektoren skal ha i utviklingen av samfunnet (f.eks. lokalsamfunnsutvikling og ringvirkninger i verdiskaping). Effektivisering og teknologi er ikke automatisk ensbetydende med å oppnå øvrige samfunns mål som matsektoren skal oppnå. Teknologi kan også være konkurransevridende.

Sunt og bærekraftig kosthold

Hvordan man kan oppnå et sunt og bærekraftig kosthold ble diskutert i gruppe 4.

Det ble poengtert at et kosthold som er i tråd med de norske kostrådene i stor grad også vil være et bærekraftig kosthold. For å få forbrukerne til å følge kostrådene er virkemidler som pris, merking og økt kunnskap viktig, men også tilgjengelighet, kultur og formidling. Det er viktig at kunnskap og kompetanse om mat og ernæring (inkl. råvarer og tilberedning av mat) bygges fra barnehagealder, med vektlegging på matglede og samhold. Det er ulike meninger om hvilke faktorer som bør inkluderes i et eventuelt bærekraftsmerke. Ved offentlige anskaffelser

bør det ikke bare være pris som veier tyngst, men også bærekraftsaspekter som klima/miljø, dyrevelferd og lokalprodusert mat.

Ernæringskriterier vil være et bra virkemiddel til å styre innkjøp i offentlig sektor og derigjennom være et virkemiddel for å påvirke befolkningens kosthold. Det er mye man er enige om innenfor ernæringsfaget. Derfor er det uheldig at debatten om ernæring den siste tiden har vært polariserende.

Det var ulike synspunkter på hva bærekraftsbegrepet omfatter, og om bærekraftmerking vil være et virkningsfullt virkemiddel for å veilede forbruker.

Norges bidrag til et bærekraftig matsystem globalt

Robustheten i det globale matsystemet og Norge som aktør og bidragsyter til dette, var tema for gruppe 5.

Det var stor enighet om behov for økt innsats for å reversere en negativ utvikling for mat-sikkerhet og økte utfordringer knyttet til tilpasninger av produksjon til klimaendringer, tap av naturmangfold og klimagassutslipp fra matsystemene globalt. Dette krever en omlegging av matsystemet, og at alle land ser nasjonale og globale utfordringer i sammenheng.

Gruppen mente videre at innsatsen for å redusere sult og ernæring hittil ikke har vært tilstrekkelig. Spesielt var det bekymring rundt manglende sammenheng mellom det som gjøres i det globale nord og det som gjøres i det globale sør. De globale forskjellene er store. Småskala bønder i det globale sør er mer utsatt for klima-

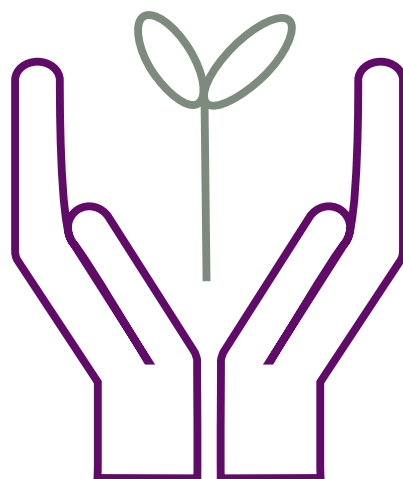

endringer. Norge kan gå i bresjen for en systemtransformasjon, på samme måte som Norge har tatt lederskap innenfor global helse, utdanning og regnskog. Det vil innebære politisk engasjement og lederskap i relevante internasjonale prosesser. Finansieringen til dette må øke kraftig i utviklingssamarbeidet. Blant innsatsområder i utviklingspolitikken ble det blant annet tatt til orde for agroøkologiske prinsipper, satsing på naturmangfold og genetisk mangfold, bønders rettigheter og såfrøssikkerhet, likestilling og akvakultur i Afrika. Privat sektors rolle og potensiale ble også fremhevet.

Nasjonalt er viktige bidrag blant annet å arbeide aktivt for å redusere matsvinn i hele verdikjeden,

fra høsting til lagring og transport. Det ble av noen i gruppa etterlyst et kunnskapsløft innen matsikkerhet, med ønske om en økning i forskningsmidler til dette.

Det var ulike oppfatninger i gruppa rundt genteknologi som løsning. Noen fremhevet at endringene går raskt og at dette vil kreve økt bruk av genteknologi. Andre mente at langsiktig bevaring og utnyttning av det genetiske mangfoldet og kunnskapen som ligger til grunn for matproduksjon, samt tilpassede driftsmetoder og god agronomi, er desto mer viktig i lys av raske endringer. Det var også diskusjon om små og store produsenter, og hvordan økonomiske, sosiale og miljømessige aspekter best kan ivaretas.

4 Budskap fra innspill i etterkant av nasjonal dialog

I etterkant av dialogen ble det invitert til å komme med skriftlige innspill til regjeringen sitt arbeid med bærekraftige matsystemer. Det ble mottatt 47 innspill.⁵ Innspillene er offentliggjort på [Landbruks- og matdepartementets sider på regjeringen.no](https://landbruks-og-matdepartementets.sider.paa-regjeringen.no).

Overordnet omhandler mange av innspillene utfordringer som blå og grønn sektor har felles, som press på arealer og best mulig ressursutnyttelse. Det er en overvekt av innspill fra aktører fra landbruket og den landbaserte delen av matsystemet. Disse vektlegger styrket tollvern, endret landbrukspolitik knyttet til struktur, å tilpasse produksjonen de naturgitte forholdene, utfordringer knyttet til dyrehold, mer økologiske driftsformer, utfordringer med maktkonsentrasjon i matvarekjeden, lønnsomhet i primærproduksjonen og Norges ansvar for å bidra globalt.

Behov for samhandling på tvers av sektorene og gjennom hele verdikjeden vektlegges av flere, og det er tatt til orde for en helhetlig plan for hvordan matsystemet i Norge skal bidra til å styrke bærekraften, sikre selvforsyning og nå våre klimaforpliktelser. Det er også kommet innspill knyttet til prosessen med den nasjonale dialogen og at det er ulike forståelser av begrepet bærekraftig matsystem.

Matsikkerhet og beredskap

Et gjennomgående innspill fremhever nasjonal matproduksjon som viktig for å styrke beredskapen og motvirke sårbarhet, i tillegg til å skape økonomisk vekst og bidra til bosetting i distriktene. Noen av innspillene påpeker at økt landbruksproduksjon i Nord-Norge er særlig viktig for å styrke sårbare produksjonsmiljøer og for opprettholdelsen av matproduksjon i hele landet.

En mer klima- og miljøvennlig produksjon

For en mer klima- og miljøvennlig produksjon pekes det gjennomgående på økt økologisk produksjon, utvikling av bærekraftig fôr og tiltak for bedre jordhelse. Flere peker på at det bør legges mer til rette for at man kan legge om til økologisk produksjon, og at det offentlige må bidra til å stimulere markedet for økologiske produkter gjennom offentlige anskaffelser. Flere påpeker at en må styrke innsatsen for jordhelsen, både gjennom å forske på hva som forverrer den og styrke initiativene til å forbedre den.

Landbruksorganisasjonene trekker frem klimaavtalen som faglagene har inngått med staten om å redusere klimagassutslipp og øke opptaket av karbon i jorden. Spredt produksjon krever gode rammevilkår for bonden for å kunne opprettholde og styrke produksjon og styrke konkurransevilkår.

⁵ Oversikt over alle som sendte innspill er i vedlegg 3.

Mange innspill peker på at man må begrense importen av soya til fôr, og heller finne gode norske alternativer, jf. samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr. Insentiv for beiting må styrkes. Det vil redusere behovet for fôr.

Teknologi og innovasjon som drivere for et mer bærekraftig matsystem

Flere innspill trekker frem forskning, kunnskapsutvikling, teknologi og innovasjon som viktige for å finne gode løsninger på utfordringene. Det gjelder både på nasjonalt nivå og som et viktig bidra fra norsk side til å løse de globale utfordringene i matsystemene. Det er gode muligheter for å øke nivået av digitalisering og investering i landbruksteknologi, som for eksempel presisjonslandbruk. Innspillene peker også på et behov for ny kunnskap, teknologi og metoder for å ivareta god plante- og dyrehelse. Det vises til at teknologiutvikling vil kunne bidra til mer effektivitet og redusert ressursbruk, og vil bidra til robuste produksjonsmiljøer nasjonalt.

Arealbruk

I flere av innspillene pekes det på utfordringer knyttet til press på arealbruk, viktigheten av jordvern, påvirkning på naturmangfold og utslipp og avrenning av næringsstoffer og miljøgifter i både blå og grønn sektor.

Ønsket om å øke produksjonen av frukt, grønt, belgvekster og korn trekkes frem i flere innspill. Det trekkes også frem ulike metoder for å åpne opp for småskala grønnsaksdyrking i byer, gjennom felleshager og andre aktiviteter knyttet til urbant landbruk. Her foreslås det også å satse på praktisk opplæring i dyrking og matlaging for elever og voksne.

Mens mange peker på at en må satse mer på grønn produksjon, peker andre på at forholdene i Norge er begrensede. Det er store deler av arealet i Norge som kun egner seg til beiting, og det er i tillegg mange rødlistede arter som er avhengige av beitedyra.

Bærekraft i en norsk kontekst

Selv om målene for bærekraft er universelle, peker noen aktører på at tilnærminger til å oppnå målene må tilpasses muligheter og utfordringer i hvert enkelt land. Det tas f.eks. til orde for at norske myndigheter må spille en aktiv rolle i EUs arbeid med konkretisering og evaluering av tiltak som følger av EUs grønne giv og *Farm to Fork*-strategien. Implementeringen av tiltakene må tilpasses Norges geografiske plassering og forutsetninger for matproduksjon og jordbrukspolitiske målsettinger.

Økonomisk bærekraft for produsentene

Flere av innspillene vektlegger at økonomisk bærekraft for den enkelte bonde er en forutsetning for å oppnå de øvrige bærekraftsmålene og landbrukspolitiske mål om matsikkerhet og landbruk i hele landet. Å styrke bondens økonomi og å øke importvernet er nødvendig for å styrke både den sosiale og økonomiske bærekraften.

Sosial bærekraft

På ulike måter blir betydningen av sosial bærekraft trukket frem i innspillene. Det gjelder gjennom hele verdikjeden for mat; fra bondens situasjon der fysisk og psykisk helse må ivaretas, til gode og trygge arbeidsplasser i mat- og måltidsbransjen, og til forbrukers mulighet til å velge sunn og bærekraftig mat. Ett av innspillene løfter spesielt frem matindustriens sosiale rolle

som arena for integrering, språkopplæring, inkludering og kompetansebygging.

Hav og fisk

I innspill knyttet til norsk sjømatproduksjon pekes det bl.a. på at norsk sjømat har et gjennomgående lavt klimaavtrykk sammenlignet med landbaserte animalske proteiner. En klima- og miljøvennlig matproduksjon må basere seg på bærekraften som finnes i havets ressurser.

Innspillene peker også på at en må redusere truslene mot sjømatnæringens naturgrunnlag, og jobbe for å ha en bærekraftig forvaltning av ressursene i havet. Flyfrakt av fisk og import av fôr utgjør en stor andel av klimagassutslippene i sjømatsektoren.

Tilrettelegging for mer lokale matsystemer

Mange innspill peker på offentlige anskaffelser som et sentralt virkemiddel for å stimulere norsk matproduksjon. Anskaffelsesregelverket er komplisert. Det er behov for et kompetanseløft hos lokale innkjøpsavdelinger for å øke andelen norsk, lokalprodusert mat. Offentlige innkjøp trekkes også frem som et sentralt grep for å fremme økologisk produksjon. Videre er lokal bearbeiding og videreforedling av råvarer viktig for å begrense klimagassutslipp fra transport.

Sunt kosthold og forbrukerpolitikk

Vektlegging av tiltak som bidrar til å fremme et sunt og bærekraftig kosthold fremheves av flere. Det vises til behov for økt inntak av fisk og fiskeprodukter og mer produksjon av grønnsaker. Maten må være trygg, tilgjengelig og dekke de ernæringsmessige behovene, og forbrukerne må ønske å spise den.

Et bærekraftig kosthold favner også vår matkultur. For i større grad å ivareta målet om økt selvforsyning bør kostholdet baseres på ressursgrunnlaget lokalt og nasjonalt.

Flere av innspillene handler om konkrete tiltak i hele verdikjeden for å bidra til et sunnere og mer bærekraftig kosthold gjennom opplysningsarbeid og økonomiske virkemidler.

Noen av innspillene handler om merking av mat. Det pekes bl.a. på at forbrukermerking må gjøres informativt, anvendelig og harmonisert. Merking av mat som bidrar til matsvinn bør unngås. Prisene på sunne matvarer har steget kraftig og noen tar til orde for avgifter på ekstra sukkerholdige matvarer og andre prisvirkemidler for å påvirke adferd i ønsket retning. Det burde være en obligatorisk merkeordning for næringsinnhold i matvarene, og et forbud mot reklame for usunn mat og drikke rettet mot barn og unge.

Matsvinn og sirkulær økonomi

Flere innspill pekte på at innsatsen for reduksjon av matsvinn må økes. Det er nødvendig å jobbe for å minske matsvinn i alle ledd i verdikjeden. Dette bør være et overordnet mål sammen med mål om å produsere mat med så lite ressursbruk som mulig. Dagligvarekjedene spiller en viktig rolle med tanke på forpakning, mengderabatter og lignende. Det ble også vist til at det må bygges en sirkulær matøkonomi for fremtiden. Flere av miljøorganisasjonene tar til orde for at en matkastelov vil være et godt hjelpemiddel for dette.

Norge i verden

Flere av innspillene peker på at Norge kan bidra positivt globalt gjennom lederskap, kapasitets-

bygging og eksport av teknologi og kunnskap. Mange av de sentrale utfordringene i verdens matsystemer har vi få problemer med i Norge. I tillegg til gunstig klima, er dette knyttet til langsiktig og godt helsearbeid rettet mot planter og dyr, politisk styring og samarbeid mellom sentrale samfunnsaktører. Norge har derfor gode faglige forutsetninger for å drive kapasitetsbygging. Norge har også betydelige ressurser til å bidra økonomisk og teknologisk. Det pekes på at Norge må bli en aktiv pådriver for transformasjon av matsystemene globalt og vise lederskap tilsvarende det landet har gjort på andre områder.

Partssamarbeid, samvirkeorganisering og vektlegging av familielandbruket fremheves av flere som inspirasjon og grunnlag for globalt utviklingsarbeid for fremtidens mer sirkulære og bærekraftige matsystemer.

Innen utviklingspolitikken viser flere av innspillene til at regjeringens strategi for matsikkerhet i utviklingspolitikken er et godt utgangspunkt. Norge må videre gjennom utviklingspolitikken bidra til at småskala matprodusenter kan produsere mer og bedre mat, at de kan samarbeide gjennom bondeide organisasjoner, bedrifter eller samvirker, og at de samtidig utvikler lokale bærekraftige matsystemer. Erfaringer fra Bondens Marked og andre lærdommer fra arbeid med korte verdikjeder bør løftes frem.

Bønders rettigheter og tilgang til såfrø må være en særskilt prioritet. Det foreslås at oppfølging av den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk («Plantetraktaten») gjøres gjennom å videreføre det norske såfrøinitiativet til matsystem-toppmøtet i 2021. Det fremheves at det er viktig å satse systema-

tisk på lokale sorter i foredlingsarbeidet. Disse er mer robuste og bidrar til opprettholdelse av genetisk mangfold og at bøndene har tilgang til såfrø når de ha behov. Lover som bl.a. ikke tillater salg av lokale sorter bør endres. Det fremheves videre fra noen at Norge har en unik mulighet til å fremme agroøkologiske tilnærminger, som bl.a. styrker lokal økonomi fremfor multinasjonale selskaper.

På sjømatssiden fremheves det at Norge bidrar til et bærekraftig matsystem globalt gjennom den omfattende eksporten av sjømat (151 mrd. NOK i 2022). Norge må også legge til rette for eksport av teknologi og kunnskaper, blant annet om bærekraftig forvaltning av havressurser. Det vil også være viktig med ressuroverføring til fattigere land, og legge til rette for internasjonal handel som kan bidra til gode markeder for mateksporterende utviklingsland.

Redusert press på ressurser i andre deler av verden gjennom økt selvforsyning og bærekraftig import

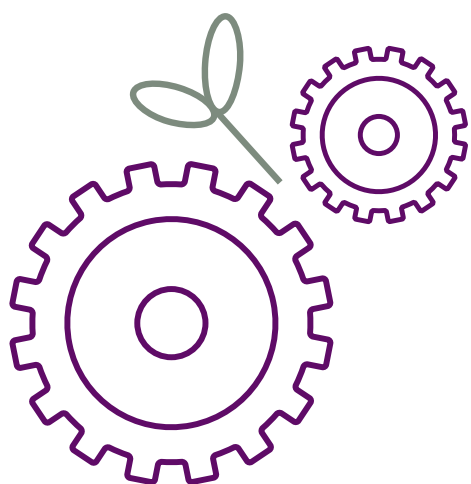
Flere fremhever at norsk forbruk, produksjon og handel er en del av det globale systemet og at Norge derfor har et medansvar for å redusere presset på matsystemene og arealbruken i andre land. Høyere selvforsyningsgrad basert på våre naturgitte forutsetninger og økt bruk av lokale råvareressurser som grunnlag for matproduksjon, verdiskaping og arbeidsplasser fremheves av mange som et viktig tiltak.

Norge bør videre jobbe for at internasjonale avtaler innrettes slik at alle lands rett til å fø egen befolkning er viktigere enn noen lands ønske om å være eksportør av jordbruksvarer.

Miljøorganisasjoner uttrykker at det er ønskelig å øke selvforsyningsgraden i Norge korrigert for import av kraftfôr. Organisasjonene støtter en utfasing av importert soya til både oppdrettsfisk og husdyr, og en belønning til de som produserer norsk grovfôr og utnytter beitemarkressurser. Det må jobbes for å redusere negative effekter fra det norske matsystemet, herunder redusere

klimagassutslipp, legge til rette for bærekraftig import, bla. for å unngå å bidra til avskoging av tropiske skogområder.

Produksjonen av frukt, grønnsaker og korn må styrkes. I tillegg må all matproduksjon understøttes av agroøkologiske prinsipper, og det anses viktig å ha strenge regler for godkjenning av genmodifiserte organismer (GMO).

5 Videre arbeid

De samlede innspillene vil bli benyttet i regjeringens pågående arbeid med ulike meldinger og igangsatt arbeid. I flere av de kommende prosessene vil det være viktig å ha en matsystemtilnærming. Innspillene vil også inngå i rapportering til FN, og vil ellers benyttes både i det nasjonale og det internasjonale arbeidet med bærekraftige matsystemer.

Arbeidsmetodikken med dialogmøter og påfølgende innspill vurderes som et nyttig bidrag til en mer helhetlig inngang i de ulike sektorenes arbeid med bærekraftige matsystemer. Det har en verdi i seg selv

at aktører på tvers av sektorer og deler av matsystemene møtes og utvider hverandres horisont.

Rapporten og arbeidsmetodikken med dialog på tvers av aktører i matsystemet vil forhåpentligvis inspirere til lignende prosesser f.eks. på regionalt og lokalt nivå. De skriftlige innspillene vil være verdifulle kilder til informasjon og ideer for videre innsats for alle aktører i matsystemet.

Vedlegg 1: Program for nasjonal dialog 2023

Vedlegg 2: Deltagerliste nasjonal dialog 2023

Vedlegg 3: Oversikt over mottatte skriftlige innspill

Vedlegg 1:

Program for nasjonal dialog 2023

Radisson Blu Gardermoen, fredag 20. oktober 2023

09:00 Registrering og kaffe

Del I Innledning

09:30 Velkommen

Anne Marie Glosli, departementsråd i Landbruks- og matdepartementet

09:40 *I lys av FNs bærekraftsmål, hvordan skal Norge nå mål for økt matproduksjon, sunnere kosthold, klima og miljø, sysselsetting og verdiskaping?*

Wenche Westberg, Statssekretær i Landbruks- og matdepartementet

10:00 Korte innlegg ved:

- Morten von Hanno Aasland, Norges FN-Ambassadør i Roma
- Bodhild Fjelltveit, Norges Bondelag
- Tor Jacob Solberg, Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Henrik Stenwig, Sjømat Norge
- Ingrid Kleiva Møller, Framtiden i våre hender
- Kirsten Indgjerd Værdal, Trøndelag Fylkeskommune
- Bjørn Kjærland Haugland, Skift
- Bente Torstensen, Nofima
- Anna Woodhouse, NORSUS/*New Tools*
- Marte von Krogh, Matvalget

11:30 Lunsj

Del II Dialoggrupper

12:30 Gruppe 1: Klima- og miljøvennlig matproduksjon

Gruppe 2: Bærekraftig fôr

Gruppe 3: Verdikjeden for mat og verdiskaping i hele landet

Gruppe 4: Sunt og bærekraftig kosthold

Gruppe 5: Norges bidrag til et bærekraftig matsystem globalt

Del III Oppsummering

14:00 Korte glimt fra dialoggruppene og kommentarer fra:

- Amund Måge, Havforskningsinstituttet
- Bob van Oort, CICERO Senter for klimaforskning
- Anne Kjersti Bakken, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

14:50 Avslutning

Wenche Westberg, Statssekretær i Landbruks- og matdepartementet

Vedlegg 2:

Deltagerliste nasjonal dialog 2023

Animalia
Bama
Bellona
Bionova
Bioteknologirådet
Bygdekvinnelaget
CICERO – Senter for klimaforskning
Coop Norge
EAT
Felleskjøpet Agri
Felleskjøpet Fôrutvikling
Felleskjøpet Rogaland Agder
Fiskeridirektoratet
Fiskesprell
Folkehelseinstituttet
Foods of Norway
Forbrukerrådet
Forbruksforskningsinstituttet SIFO
Forskningsrådet
ForUM for miljø og utvikling
Framtiden i våre hender
Fridtjof Nansens Institutt
Havforskningsinstituttet
Innlandet fylkeskommune
Innovasjon Norge
KS
Landbruksdirektoratet
Mattilsynet
Matvalget
Miljødirektoratet
Mære Landbruksskole
N2 Applied
NCE Heidner Biocluster
NORSUS New Tools
NHO Mat og drikke
Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)
Norges miljø- og biovitenskaplige universitet (NMBU)
Nofima
Norad
Norges Bondelag
Norges Sjømatråd
Norges Vel
Norgesgruppen
Norsk bonde- og småbrukarlag
Norsk Gartnerforbund
NORSØK
Nortura
Opplysningskontoret for frukt og grønt
Opplysningskontoret for kjøtt og egg
Opplysningskontoret for melk
Orkla
OsloMet
Reitan Retail
Rethink Food
Rogaland Fylkeskommune
Ruralis
Sabima
Sjømat Norge
Skift Norge
Spire
Statsforvalteren i Oslo og Viken
Statsforvalteren i Troms og Finnmark
Stiftelsen Norsk mat
TINE
Trøndelag Fylkeskommune
Universitetet i Oslo
UN Global Compact
Utviklingsfondet
Vestfold og Telemark fylkeskommune
Veterinærinstituttet
Viken fylkeskommune
Yara
Økologisk Norge / Landbrukets Økoløft

Vedlegg 3:

Oversikt over mottatte skriftlige innspill

Alliansen Ny Jordbrukspolitikk
Animalia
Bioskiva AS
BIR AS
Bondens Marked Norge
EAT
Fiskeridirektoratet
Forbrukerrådet
ForUM – Forum for utvikling og miljø
Framtiden i Våre Hender
Fridtjof Nansens Institutt
Innovasjon Norge
Knut Fredrik Olsen
Lege- og ernæringsforeningen – Mat for helsen
Lois Marie Granskog
Lysefjorden Distillery AS
Matvalget
Møre og Romsdal Fylkeskommune
NHO Mat og drikke
NHO Service og Handel
NIBIO
NMBU – fakultet for biovitenskap
NMBU – fakultet for kjemi, bioteknologi og matvitenskap
Nordlandsforskning
Norges Bondelag
Norges Vel
Norske Torv- og Jordproducenters
Bransjeforbund
NORSØK
Opplysningskontoret for egg og kjøtt – MatPrat
Opplysningskontoret for meieriprodukter
Rune Hansen
Sjømat Norge
Spire
Standard Norge
Statsforvaltaren i Møre og Romsdal
Statsforvalteren i Innlandet
Statsforvalteren i Oslo og Viken
Statsforvalteren i Troms og Finnmark
Statsforvalteren i Trøndelag
Statsforvalteren i Vestfold og Telemark
Statsforvalteren i Vestland
TINE SA
UN Global Compact Norge
Universitetet i Oslo – Senter for utvikling og miljø
Utviklingsfondet
Veterinærinstituttet
Økologisk Norge

Utgitt av: Landbruks- og matdepartementet

Bestilling av publikasjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjoner er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Publikasjonskode: M-0763 B

Omslagsfoto: Landbruks- og matdepartementet, Godt Bondevett.no, Torbjørn Tandberg,
Colourbox, Johan Wildhagen, Grethe Ringdal og Morten Ingvaldsen

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

12/2023 – opplag 50

